

A kistérségek településszerkezeti tipizálása

2005. augusztus 9.

Készítette: Goldmann Róbert – Kaló Róbert

Kistérségtypizálás

Kistérségek meghatározása kialakulása

A kistérség, a kistérségi igazgatás nem előzmény nélküli a magyar közigazgatás történetében. A területi szinteket tekintve Magyarországon hosszú ideig a járás töltötte be a megye és a települések közötti köztes szerepet. A XIX. században, a Kiegyezés utáni törvénykezés eredményeképpen jött létre az államigazgatási járás, amely a II. világháborúig (1945-ig) lényegében zavartalanul funkcionált. A háború után a járás önkormányzatként – járási tanácsként – működött tovább. A járási tanács és szerveinek működése igazodott a települések rendszeréhez, valamint az állam területi tagozódásához. A kisközségi szintig kiépített, szétaprózott települési közigazgatásról azonban már az 50-es évek végén nyilvánvalóvá vált, hogy működtetése gazdaságtalan, irányítása nehézkes. Felmerült tehát az integráció szükségessége, részben településegyesítések, részben a közös tanácsok létrehozása útján. Az 1971-es reform megszüntette a járási tanácsokat, a „járás” a megyei tanács – járási szintű – területi szakigazgatási szerveként, járási hivatalként működött tovább, majd 1983. december 31-én a járási hivatalok is megszűntek. Ezt követően a közigazgatás számára (a négy megyében kísérleti jelleggel 1990-ig működő városkörnyékeket leszámítva) 1984. január első napjától nem létezett területi egység a megye és a települések között.

A rendszerváltozás után elindult a közigazgatási rendszer átalakítása is, de a megye és a település közötti területi beosztást (és intézményrendszert) az 1990-es közigazgatási reform sem élesztette újjá. A helyi önkormányzatokról szóló 1990. évi LXV. törvény biztosította az önkormányzatoknak a szabad társulás lehetőségét, de az állam feladatai – a közigazgatás, a statisztika és más állami tevékenység – számára mérvadó, általános kistérségi területi szint még sokáig nem létezett. A korlátozás nélkül, szabadon létrejövő önkormányzati társulások nagyon különböző összetételű és nagyságú működési területeket jelöltek ki, más társulásokra tekintet nélkül - gyakran azokkal területi átfedésben - alakultak ki. A különböző államigazgatási szervezetek (pl. adóügyi, földhivatali, közegészségügyi és járványügyi szervezet) az előbbiektől és egymástól is függetlenül alakítottak ki kistérségi kirendeltségeket, saját működési, illetékességi területekkel, ezek nagy része ma sem igazodik a statisztikai-tervezési kistérségek rendszeréhez. Mindezen területi (és intézményi) megoldások hatására a települések és a megye közötti szinten nehezen áttekinthető, egységes kritériumrendszer nélküli területi egységek jöttek létre. Közigazgatás mellett természetesen más állami szervek is jelen voltak, illetve vannak a kistérségben: a városi bíróságok, városi ügyészségek, városi rendőrkapitányságok. E szervek illetékességi területét ugyancsak az általános kistérség hiányában lehetett megállapítani, így e területek szintén sok esetben eltérnek az államigazgatás vagy a területfejlesztés kistérségeinek területétől.

A statisztikai adatok és folyamatok méréséhez szintén szükségessé vált a megyei szint alatti területi egységek kijelölése, ezért 1994-ben a Központi Statisztikai Hivatal elnöke 9006/1994 (S.K.3) közleményével bevezette a statisztikai körzet kategóriáját, mint a statisztikai folyamatok mérésének területi egységét, a közlemény 138 statisztikai körzetet alakított ki. Ennek módosítására 1998. január 1-ei hatállyal került sor, a 9002/1998 (S. K. 1.) KSH Elnöke közleményével, amelynek 150 statisztikai kistérséget jelölt ki.

A területfejlesztés számára a kistérség mint területi szint 1996 óta létezik: a területfejlesztésről és a területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény a kistérséget jelölte

meg alsó szintű területfejlesztési térségként és az önkormányzatok területfejlesztési társulásait a kistérség területfejlesztési szerveiként. A szabályozás következményeként tovább bonyolódott a kistérségi szint területi viszonyai, mivel - az önkormányzatok ugyancsak teljesen szabad szándéka szerint létrejövő - területfejlesztési társulások működési területe a legritkább esetben (mindössze két megyében, Vasban és Jász-Nagykun-Szolnokban) esett egybe a statisztikai kistérségekkel.

E folyamatok eredőjeként 1996-tól több, összemérhetetlen és összehangolatlan területi beosztás működött. Mivel nem létezett általános, minden állami tevékenység számára mérvadó kistérségi beosztás, a legtöbb tevékenység saját kistérségeket alakított ki, egyesek pedig a statisztikai kistérséget használták. Ez azonban nem felelt meg szempontjaiknak, ezért egyre gyakrabban kezdeményezték felülvizsgálatát.

Az Országos Területfejlesztési Tanács 2001. december 13-ai ülésén döntött arról, hogy a Központi Statisztikai Hivatal közreműködésével felül kell vizsgálni a statisztikai kistérségek jelenlegi rendszerét. A felülvizsgálat 2002-2003 folyamán a 2001. évi népszámlálás adatai alapján valósult meg. Az előzőekhez képest a felülvizsgálat eredményeként 18 új kistérség jött létre, így összesen 168 kistérség fedi le az ország területét. A felülvizsgálat során 294 település más kistérséghez csatolására került sor (ez országosan a települések 9 százaléka). Közülük 217 tartozik az új kistérségekbe, 77 település pedig - saját kérésére - átcsatolásra került a korábban is létező kistérségek között.

A felülvizsgálat eredményeként olyan területi beosztás jött létre, amely megfelel a területfejlesztés, az államigazgatás és a statisztika igényeinek. Mindamellett hangsúlyozottan ki kell emelni, hogy a felülvizsgálat önmagában kizárólag területi jellegű, csak a területi beosztást érintette és nincs semmiféle hatása a kistérség intézményrendszerére.

Ennek hangsúlyozása azért szükséges, mert a napi tájékoztatás szintjén meglehetősen nagy a fogalmi zavar: nem ritkán mosódnak össze területi kategóriák intézményi kategóriákkal, a területfejlesztés a közigazgatással, sőt, a közigazgatás két, élesen elválasztható ága: az államigazgatás és az önkormányzatiság, illetve az önkormányzatok által biztosított közszolgáltatások is egymással.”¹

A kistérség, mint térszerkezeti egység jelenleg statisztikailag meghatározott. A Központi Statisztikai Hivatal által 1994-ben bevezetett rendszerre a megyéknél kisebb területi egységek különböző szempontú statisztikai megfigyelése miatt volt és van szükség. A KSH meghatározta a statisztikai kistérség fogalmát, és lényegében ezt a definíciót vette át az 1996-ban megszületett területfejlesztési törvény is. A KSH meghatározása több szempontból is tartalmazza a kistérség fogalmának leglényegesebbnek vélt tartalmi elemeit.

A KSH a felülvizsgálat során a következő alapelveket követte:

- A statisztikai kistérségi rendszer meghatározó alapelve, hogy maradéktalanul lefedi az országot, a régió (megye) területét minden település tartozik egy, és csak egy kistérséghez. Ebből az következik, hogy a statisztikai kistérségi rendszer, illetve a területfejlesztési önkormányzati társulások területe nem azonos. A teljes területi egyezőséget néhány

¹ Dr. Virág Rudolf: A kistérségek reneszánsza in: ÖN-KOR-KÉP 2004. március-április

megyében az biztosítja, hogy az önkormányzati társulásokat a kistérségi rendszer figyelembevételével szervezték.

- **A statisztikai kistérségi rendszerben több központú vonzáskörzetek is léteznek,** amelyekben egyenél több centrumtelepülés gyakorolja a központi funkciókat.

- A statisztikai kistérségek száma kisebb a városok számánál, mert közülük egyesek nem rendelkeznek valós vonzáskörzettel és nem képesek a környező településekre kiterjedő szolgáltatásokat biztosítani. A városok száma folyamatosan növekszik, a városi cím odaítélése azonban most már szinte kizárólag kis népességszámú, hiányos intézményrendszerű településeket érint, melyek nincsenek abban a helyzetben, hogy egyedül ellássák egy kistérség lakosságát az alapfokú ellátást meghaladó szolgáltatásokkal. Elképzelhető néhány kisebb kistérség megszüntetése, összevonása.

- **A statisztikai kistérségi rendszernek mind a területfejlesztési törvényből, mind a támogatási rendszer működtetéséből, mind pedig a statisztikai alkalmazásából fakadó funkciói teljesítéséhez, stabilnak kell lennie.** A felülvizsgálat eredményeként létrejövő területbeosztásnak időtállóknak, hosszabb időn át változatlanoknak kell lennie, amely nem követheti sem a várossá nyilvánításokat, sem az önkormányzatok szabad megállapodáson alapuló társulásainak a módosulásait.

- **A statisztikai kistérségi rendszer a lakosság alap- és középfokú ellátásának kapcsolatrendszerét kifejező vonzáskörzet az együtt élő, egymásra utalt települések területi egysége.** A kistérségek tehát a „centrum-periféria” elvén meghatározott területi egységek. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy ezen kistérségek különböző méretűek lehetnek, és egy nagyméretű központ és környéke természetesen nagyobb területet, nagyobb népességszámot jelent, mint egy kisebb település környéke. Ezért például a politikai választások körzeteivel ellentétben, a kistérségek lehatárolásánál nem lehet követelmény a népességszám szerinti arányos elosztás.

- **A statisztikai kistérségek rendszere az ország egész területét átfogó, a régióhatárokat (a jelenlegi megyehatárokat) át nem lépő rendszer.** Egy kistérség a földrajzilag is összefüggő települések együttese, amely a települések közötti valós munka- és lakóhelyi, közlekedési, ellátási, esetleg kulturális és egyéb kapcsolatokra épül, ezeken alapul.

- **A kistérség önmagában földrajzi-területi egység.** Más kérdés az, hogy a kistérségen belül milyen szervezetek, társulások, intézmények stb. működnek, és ezek milyen kapcsolatban állnak egymással, mi a szerepük, feladat- és hatáskörük.

Vannak továbbá olyan területi egységek is, amelyek jogszabályban meghatározott államigazgatási feladat ellátására, meghatározott illetékességgel jöttek létre, amelyek az okmányirodák, a gyámhatóságok és az első fokú építésügyi hatóságok, valamint a szociális ügyekben eljáró hatóságok működési területei (**államigazgatási körzetek**). Ezek kielégítik a teljes és ismétlődés nélküli lefedettség, a földrajzi kontinuitás, a stabilitás követelményeit, azonban területi meghatározottságukban nem igazodnak sem egymáshoz, sem a statisztikai kistérségekhez. Az államigazgatási körzetek száma lényegesen magasabb a statisztikai kistérségek számánál, azonban illetékességi területük, bár átlépi a kistérségi határokat, a megyehatárokat egy-két kivételtől eltekintve nem.

A KSH a felülvizsgálat, a kistérségek földrajzi lehatárolása során nem kizárólag statisztikai szempontokat érvényesített, hanem kiemelt figyelmet fordított a területfejlesztési és a valós településközi kapcsolatokra.²

A jelenleg hatályos jogszabályi definíció szerint tehát a kistérség:

a települések között létező funkcionális kapcsolatrendszerek összessége alapján lehatárolható területfejlesztési-statisztikai egység. A kistérségek területe teljes mértékben és ismétlésmentesen lefedi az ország területét és illeszkedik a területfejlesztési-statisztikai régió, a megye, valamint más kistérség határaihoz. Minden település közigazgatási területe csak egy kistérségbe tartozik³

Habár a KSH a fent leírt elveket igyekezett megvalósítani a 2004. január 1-ével hatályba lépő új kistérség beosztás során, az lényegesen nem tudott változtatni azon a – történelmi és térszerkezeti adottságokból fakadó – helyzeten, hogy sok kistérségben nem volt centrum-periféria típusú településszerkezet, és a közigazgatás-szervezés – és a szolgáltatásszervezés – szempontjából nem lehetett funkcióközpontokat, körzetközpontokat kijelölni. A 168 kistérség tehát a mi szempontjaink szerint nagyon is heterogénnek tekinthető, a különböző fontos ismérvek alapján igen változatos kategóriákat és sokféle tipológiát lehet a kistérségek rendszerére fölállítani.

A kistérség tipizálás sajátosságai

A mai inhomogén kistérségek tipizálása meglehetősen nehéz feladat. Mindenek előtt azt kell eldönteni, melyek azok a szempontok, amelyek fontosak lennének a csoportok kialakításánál, majd megvizsgálni jelenleg rendelkezésünkre áll-e ehhez megfelelő adat.

Ha a tipizálás célja – mint jelen esetben – háttérrel adni a szolgáltatások hatékonyabb, kistérségi szintű szervezésének új gyakorlatához, akkor talán legfontosabb annak figyelembe vétele, hogy méretükben (tér)szerkezetükben mennyire hasonlítanak (vagy nem) az egyes kistérségek egymáshoz. Fontos lenne annak vizsgálata is milyenek a közlekedési, eljutási lehetőségek a kistérségen belül. Végezetül pedig meg kéne nézni a szolgáltatások sajátosságait, kiépültségének, szervezésének jelenlegi gyakorlatát is.

Jelen tanulmányunkban csak az elsőként említett szempontok, a jól vagy jobban megfogható, „kemény” adatokkal alátámasztható csoportosításra vállalkozunk, nem elfeledkezve arról, hogy idővel a másik két fő szempont szerinti „finomhangolásra” is szükség van.

A kistérségek méret és (tér)szerkezet szerinti tipizálásához leginkább a rendelkezésre álló adatok közül a lakónépesség, a település számból számítható mutatók tűnnek a legalkalmasabbnak. Hosszas vizsgálódás után úgy döntöttünk az alábbi négy mutató képezheti leginkább alapját a csoportosításnak:

1. A kistérségi központok száma
2. A kistérségi központok nagysága
3. A kistérséghez tartozó települések száma
- +1. A külterületi népesség aránya

² <http://web.b-m.hu/proba/elemez.nsf/0/a180fe9e7598c49cc1256d13003068dd?OpenDocument>

³ 1996. évi XXI. törvény a területfejlesztésről és a területrendezésről

A kistérségi központok száma

Mindenek előtt arra az egyszerűnek tűnő kérdésre kell választ találni, hány központja is van a kistérségnek. Ha jogi, közigazgatási értelemben nézzük, akkor könnyű a válasz, hiszen a 244/2003. (XII. 18.) Kormány rendelet a kistérségek megállapításáról, lehatárolásáról és megváltoztatásának rendjéről pontosan definiál térségenként egy központi települést. Fontos megjegyezni, hogy ez a többnyire kistérségnek nevet is adó város (vagy pár esetben község) jó néhány esetben nem a kistérség legnagyobb települése⁴. Pontosabb képet kapunk ha központként a tényleges (funkcionális) központi szerepet betöltő és arra alkalmas települések számát kívánjuk meghatározni. Persze ebben az esetben sokkal nehezebb a dolgunk és korrekt választ csak a kistérségek egyenkénti alapos vizsgálatával kapnánk. Kompromisszumos megoldásként a központok számának meghatározásához két mutató kombinációját vettük figyelembe. Megvizsgáltuk a kistérségek települései lakónépességének abszolút nagyságát és a kistérség lakónépességéhez viszonyított %-os arányát. Ezek alapján az a település lehetett körzetközpont ahol a lakónépesség több mint 10 ezer fő⁵, vagy az itt élő népesség aránya meghaladja a 20%-ot (2. táblázat Kistérség központnak definiálható települések). E két kritériumnak 159 kistérség 197 települése felelt meg. Közülük 18 csupán nagysága, 55 pedig lakosság aránya miatt, 124 pedig mindkét feltételt teljesítette.

Kistérségek közül 28 mondható a fenti definíciók alapján több központúnak és 9 központ nélkülinek (3. táblázat Kistérség központok száma). A maradék 131 kistérség egy központú, de ezek közül is 5 esetben ez nem esik egybe a közigazgatási székhellyel. Ha tehát a központok számát kibővítenénk a közigazgatási székhelyekkel is akkor 33 több központú kistérség lenne.

A kistérségi központok nagysága

Nem mellékes az sem, hogy a kistérség központ(ok) milyen nagyok. Eldöntendő, hogy ebben az esetben a közigazgatási központ vagy az előbbieken definiált központok legyenek a vizsgálódás középpontjában. A szolgáltatás szervezés racionalizálása szempontjából logikusabb, ha az utóbbit választjuk, bár eltérés csak 14 kistérség esetében van (4. táblázat A kistérségek közigazgatási székhelyének és a legnagyobb települése közötti eltérés) és ez is 3-ra csökkenthető, ha a legnagyobb településeket 10 ezer fő alatti, 10-25 ezer fő közötti és 25-ezer fő feletti kategóriákba osztjuk. E csoportosítás szerint a 54 kistérség tartozik a „kis központú”, 69 a „közepes központú” és 45 a „nagy központú” kistérségi kategóriákba.

A kistérséghez tartozó települések száma

A kistérségek közötti inhomogenitását jól szemlélteti, hogy egy kistérséghez tartozó települések száma meglehetősen széles tartományban mozog. (1. táblázat A kistérséghez tartozó települések száma). Ha a két speciális egy településes kistérséget (Budapestit és Debrecenit) nem vesszük figyelembe akkor is 3-79 közötti ez a szám. A kistérségek kicsit több, mint $\frac{1}{4}$ - $\frac{1}{4}$ (48-47) tartozik a 10 alatti települést magába foglaló „kevés-településes” és

⁴ Pl. a Budaörsi kistérség székhelye nem a közel 60 ezres Érd, hanem a 25 ezer lakos alatti Budaörs. De igaz ez „kicsiben” az Abaúj-Hegyközi kistérségben is ahol, a 3400 fős Abaújszántó „helyett” a 2200 fős Gönc lett a székhely.

⁵ A 10 ezer fős határ meghúzását leginkább az indokolta, hogy számos szociális ellátási forma esetében is ez az a küszöbszám, ami felett az önkormányzatoknak ellátási kötelezettsége van.

(47) a 22-nél több településes, „sok-településes” kategóriába. Többségük (71) az e kettő közötti „közepes településes” kistérség.

E három kategóriahatár kiválasztása kissé önkényes. Egyrészt a kategóriák meghúzását sokkal inkább a megoszlás, mintsem a szolgáltatás szervezés gyakorlati szempontjai vezérelték (értsd: egy adott szolgáltatás központi megszervezésénél, mennyi az a település szám ami könnyen, közepesen, vagy nehezen ellátható), mert ez szolgáltatásonként külön-külön mérlegelendő. Másrészt nem veszi figyelembe azt a tényt, hogy az adott településszám, ténylegesen hány központi, vagy központinak mondható település között oszlik meg.

Ez utóbbi szempontot figyelembe véve finomíthatunk a képen. Míg egy központra jutó 10 alatti „kevés-településes” kistérségek száma 60-ra nő sok településesek száma csak kettővel csökken (45-re).

Külterületi népesség aránya

A magas külterületi népesség –bár kevés kistérséget érint- különösen fontos szempont lehet a szolgáltatás szervezése szempontjából. Jelenleg az országban 10 kistérségben éri el a külterületi népesség aránya a 10%-ot melyek egy kivételével mind a Dél-alföldi régióban találhatók. További 20 kistérség minden 20. lakosa külterületen él (5. táblázat A magas külterületi népességű kistérségek).

Kistérség kategóriák

Kistérségi központok száma alapján

A négy felsorolt mutató közül az első három alapján 9 kategóriát állítottunk fel a kistérségek között. A negyedik mutató – a külterületi népesség aránya – extra kategóriát képez a szolgáltatásszervezés szempontjából, hiszen ezekben a térségekben a szolgáltatások hozzáférését a többi kistérségtípushoz képest speciális módon lehet biztosítani, ezért ezeket külön táblázatban emeltük ki (5. táblázat), a 9 kategória kialakításakor ezzel a szemponttal nem számoltunk.

A központszám kistérségmutató képzésénél a két főnt vázolt kritériumot – ti. lakosságszám illetve kistérségen belüli relatív lakosságarány – teljesítő települések kistérségen belüli száma alapján 3 értéket vehetett fel a központszám mutató:

1. Nulla központú
2. Egyközpontú
3. Többközpontú

Központ nélküli kistérségből összesen 9 van, az egyközpontú kistérségek száma 131.

A „többközpontú” kategóriában döntően kétközpontú kistérségek vannak (20 db), ezeken felül van három- (6 db) és négyközpontú (2 db) kistérség is. Ez esetben a kritériumokat nem teljesítő, de székhely településnek kijelölt településekkel nem számoltunk.

Kistérségi központok nagysága alapján

A nagysága (relatív nagysága) alapján központinak definiálható települések lakosságszáma alapján két alkategóriát képeztünk a kistérségekből:

1. Nagy székhelyű (a székhely lakosságszáma 10 ezer vagy több fő)
2. Kis székhelyű (a székhely lakosságszáma 10 ezer főnél kisebb)

Ezen ismerv alapján 114 nagy székhelyű és 45 kis székhelyű kistérség van – illetve 9 központi település nélküli.

A kistérséghez tartozó települések száma alapján

Az utolsó, dichotóm csoportosító dimenzió a kistérségen belüli, egy központra jutó településszám. A szolgáltatásszervezés szempontjából ez hasonlóan fontos, mint az előző kettő, hiszen ez a térbeli elérés és koncentráció egy közelítő mutatója lehet. Sajnos ez még nagyon keveset mond a szolgáltatások tényleges térbeli elérhetőségéről, hiszen azokat a kistérségeket illetően, ahol több központ láthatná el saját körzetének centrum szerepét, ez alapján még nem tudjuk, hogy ezek a potenciális központok arányosan, vagy akár ténylegesen javítják-e elhelyezkedésük révén a kistérségbeli szolgáltatás-hozzáférést a megfelelő településekre vonatkozóan.

Két típust különböztettünk meg ezen ismerv szerint:

1. soktelepüléssel (egy központra több mint 10 település jut)
2. és kevés településsel kistérséget (egy központra 10 vagy annál kevesebb település jut).

Ez alapján a kistérségek a következők szerint oszlanak meg: 106 soktelepüléssel és 62 kevéstelepüléssel kistérségre.

Főkategóriák szerinti megoszlás

A három alkategória összevonásával elméletileg $3 \times 2 \times 2 = 12$ kategóriába lehetne sorolni a 168 kistérséget, tartalmilag vizsgálva azonban a funkcionális központhiányos kistérségben értelmezhetetlen a székhely nagyság, tehát ilyen kategóriákat nem képezhetünk. Így $2 \times 2 \times 2 = 8 + 1 \times 2 = 10$ kategóriát alakítottunk ki. Az adatok gyakorlati elemzésénél azonban a többközpontú, kissezékhelyű, soktelepüléssel típus üreshalmaznak bizonyult, tehát gyakorlatilag 9 kategóriába sorolható a felvázolt ismérvek szerint a 168 kistérség.

A kistérségek megoszlása a kategóriák között a következők:

1. többközpontú nagyszékhelyű soktelepüléssel	2
2. többközpontú nagyszékhelyű kevéstelepüléssel	20
3. többközpontú kissezékhelyű kevéstelepüléssel	6
4. egyközpontú nagyszékhelyű soktelepüléssel	66
5. egyközpontú nagyszékhelyű kevéstelepüléssel	26
6. egyközpontú kissezékhelyű soktelepüléssel	30
7. egyközpontú kissezékhelyű kevéstelepüléssel	9
8. központ nélküli soktelepüléssel	8
9. központ nélküli kevéstelepüléssel	1

A 168 kistérség 9 kategória szerinti besorolása a 6. táblázatban található, a kategóriákat a fenti felsorolásnak megfelelő számozással kódoltuk.

1. táblázat A kistérséghez tartozó települések száma

Kistérség név	település szám
Budapest	1
Debreceni	1
Dunakeszi	3
Hajdúböszörményi	3
Balmazújvárosi	4
Csongrádi	4
Hajdúszoboszlói	4
Hódmezővásárhelyi	4
Jánoshalmi	4
Kiskunmajsai	4
Békéscsabai	5
Karcagi	5
Mezőtúri	5
Gyulai	6
Kisteleki	6
Oroszlányi	6
Polgári	6
Szarvasi	6
Várpalotai	6
Ercsi	7
Gyáli	7
Adonyi	8
Bácsalmási	8
Gárdonyi	8
Szentesi	8
Veresegyházi	8
Abai	9
Aszódi	9
Dunaújvárosi	9
Enyingi	9
Esztergomi	9
Kiskunhalasi	9
Komáromi	9
Mezőcsáti	9
Mórahalmi	9
Nagykállói	9
Nyíregyházai	9
Szeghalomi	9
Törökszentmiklósi	9
Békési	10
Budaörsi	10
Dabasi	10
Kunszentmiklósi	10
Lengyeltóti	10
Orosházi	10
Sárbogárdi	10
Siófoki	10
Tatabányai	10
Tatai	10
Tiszavasvári	10
Csengeri	11
Derecske–Létavértesi	11
Hajdúhadházi	11
Kiskunfélegyházai	11
Kunszentmártoni	11

Sarkadi	11
Tokaji	11
Balatonalmádi	12
Hatvani	12
Szegedi	12
Balatonföldvári	13
Bélapátfalvai	13
Gödöllői	13
Nagykátai	13
Püspökladányi	13
Szécsényi	13
Szentendre	13
Szobi	13
Tiszafüredi	13
Bátonyterenyeyi	14
Egri	14
Fonyódi	14
Móri	14
Paksi	14
Ceglédi	15
Dorogi	15
Kiskőrösi	15
Kőszegi	15
Monori	15
Szentgotthárdi	15
Bicskei	16
Dombóvári	16
Sárospataki	16
Tiszaújvárosi	16
Bodrogházi	17
Csepregi	17
Hevesi	17
Ibrány–Nagyhalászi	17
Kisbéri	17
Makói	17
Szolnoki	17
Zirci	17
Csurgói	18
Jászberényi	18
Kecskeméti	18
Mezőkovácsházi	18
Nagyatádi	18
Pannonhalmi	18
Pilisvörösvári	18
Székesfehérvári	18
Szerencsi	18
Baktalórántházi	19
Füzesabonyi	19
Kapuvári	19
Komlói	19
Pécsváradi	19
Sátoraljaújhelyi	19
Téti	19
Váci	19
Bajai	20
Balatonfüredi	20
Kalocsai	20

Nyírbátori	20
Pétersvárai	20
Ráckevei	20
Szentlőrinci	20
Veszprémi	20
Bonyházi	21
Mezőkövesdi	21
Sümei	21
Óriszentpéteri	22
Salgótarjáni	23
Szikszói	23
Vasvári	23
Abaúj–Hegyközi	24
Gyöngyösi	24
Zalaszentgróti	24
Körmendi	25
Rétságai	25
Tabi	25
Barcsi	26
Mátészalkai	26
Mosonmagyaróvári	26
Pásztói	26
Szekszárdi	26
Győri	27
Keszthely–Hévízi	27
Sásdi	27
Vásárosnaményi	27
Balassagyarmati	28
Cellőmölki	28
Letenyei	28
Berettyóújfalui	29
Ózdi	29
Sárvári	31
Tamási	31
Kisvárdai	32
Kazincbarcikai	33
Tapolcai	33
Csornai	34
Marcali	34
Encsi	35
Sellyei	35
Ajkai	39
Pécsi	39
Sopron–Fertődi	39
Miskolci	40
Szombathelyi	40
Mohácsi	43
Edelényi	46
Szigetvári	46
Nagykanizsai	48
Fehérgyarmati	49
Pápai	49
Lenti	51
Siklósi	53
Kaposvári	77
Zalaegerszegi	79

Forrás: KSH Helységnévtár

2. táblázat Kistérség központnak definiálható települések

Kistérség név	Központnév	Lakónépesség	
		száma (fő)	Kistérség lakóinak %-ban
Abaúj–Hegyközi	Abaújszántó	3422	21,4
Adonyi	Pusztaszabolcs	6373	26,2
Ajkai	Ajka	31971	53,6
Aszódi	Tura	8009	23,0
Bácsalmási	Bácsalmás	7694	41,0
Bajai	Baja	38143	49,2
Balassagyarmati	Balassagyarmat	17906	41,6
Balatonalmádi	Balatonalmádi	8514	31,1
Balatonfüredi	Balatonfüred	13289	60,0
Balmazújvárosi	Balmazújváros	18165	59,5
Barcsi	Barcs	12343	45,9
Bátonyterenyi	Bátonyterenye	14510	53,8
Békéscsabai	Békéscsaba	67383	89,1
Békési	Békés	21657	37,5
Békési	Gyomaendrőd	15523	26,8
Békési	Mezőberény	11551	20,0
Bélapátfalvai	Bélapátfalva	3465	24,7
Berettyóújfalui	Berettyóújfalu	16227	29,4
Bicskei	Bicske	11103	30,4
Bonyhádi	Bonyhád	14401	47,1
Budaörsi	Budaörs	24228	17,7
Budaörsi	Érd	57209	41,8
Budaörsi	Százhalombatta	16963	12,4
Budaörsi	Törökbálint	11258	8,2
Budapest	Budapest	1739569	100,0
Ceglédi	Abony	15781	13,0
Ceglédi	Albertirsa	11457	9,4
Ceglédi	Cegléd	37939	31,3
Ceglédi	Nagykőrös	25795	21,3
Celldömölki	Celldömölk	11650	43,4
Csengeri	Csenger	5234	35,7
Csepregi	Bük	3238	27,6
Csepregi	Csepreg	3640	31,1
Csongrádi	Csongrád	18937	74,6
Csornai	Csorna	10848	30,4
Csurgói	Csurgó	5788	30,5
Dabasi	Dabas	16021	37,7
Debreceni	Debrecen	206564	100,0
Derecske– Létavértesi	Derecske	9285	23,7
Dombóvári	Dombóvár	21066	59,0
Dorogi	Dorog	12793	31,4
Dunakeszi	Dunakeszi	29208	48,1
Dunakeszi	Fót	16195	26,7
Dunakeszi	Göd	15329	25,2
Dunaújvárosi	Dunaújváros	53543	70,1
Edelényi	Edelény	11220	30,4

Egri	Eger	57354	71,6
Encsi	Encs	7000	29,0
Enyingi	Enying	7191	32,6
Ercsi	Ercsi	8406	35,9
Ercsi	Martonvásár	5180	22,1
Esztergomi	Esztergom	29092	52,5
Fehérgyarmati	Fehérgyarmat	9046	22,4
Fonyódi	Balatonboglár	6076	22,0
Füzesabonyi	Füzesabony	8335	21,8
Gárdonyi	Gárdony	8127	35,0
Gárdonyi	Velence	4845	20,9
Gödöllői	Gödöllő	31263	30,9
Gödöllői	Isaszeg	10385	10,3
Gödöllői	Pécel	12740	12,6
Gyáli	Gyál	21184	29,6
Gyáli	Vecses	18664	26,1
Gyöngyösi	Gyöngyös	33553	42,7
Győri	Győr	129287	73,6
Gyulai	Gyula	32967	61,3
Hajdúböszörményi	Hajdúböszörmény	32228	53,7
Hajdúböszörményi	Hajdúnánás	18185	30,3
Hajdúhadházi	Hajdúhadház	13001	21,9
Hajdúhadházi	Hajdúsámson	10946	18,4
Hajdúszoboszlói	Hajdúszoboszló	23695	69,5
Hatvani	Hatvan	23134	42,0
Hevesi	Heves	11522	31,1
Hódmezővásárhelyi	Hódmezővásárhely	48617	81,1
Jánoshalmi	Jánoshalma	9866	55,3
Jánoshalmi	Mélykút	5832	32,7
Jászberényi	Jászberény	28293	31,6
Kalocsa	Kalocsa	18449	32,5
Kaposvári	Kaposvár	68202	54,9
Kapuvári	Kapuvár	10684	41,8
Karcagi	Karcag	22738	47,6
Karcagi	Kisújszállás	12869	27,0
Kazincbarcikai	Kazincbarcika	32934	49,9
Kecskeméti	Kecskemét	107267	64,0
Kecskeméti	Lajosmizse	11159	6,7
Kecskeméti	Tiszaújváros	11878	7,1
Keszthely–Hévízi	Keszthely	21944	45,9
Kisbéri	Kisbér	5912	27,4
Kiskőrösi	Kiskőrös	15263	25,8
Kiskunfélegyházai	Kiskunfélegyháza	32081	62,3
Kiskunhalasi	Kiskunhalas	29688	62,7
Kiskunmajsai	Kiskunmajsa	12091	69,9
Kisteleki	Kistelek	7573	38,7
Kisvárdai	Kisvárd	18220	24,0
Komáromi	Komárom	19856	47,7
Komló	Komló	27462	64,8
Körmendi	Körmend	12616	56,4
Kőszegi	Kőszeg	11731	65,2

Kunszentmártoni	Kunszentmárton	9764	24,6
Kunszentmártoni	Tiszaöldvár	12068	30,4
Kunszentmiklósi	Kunszentmiklós	9078	28,1
Kunszentmiklósi	Szabadszállás	6680	20,7
Lengyeltóti	Lengyeltóti	3443	28,9
Lenti	Lenti	8559	36,4
Letenyei	Letenye	4613	24,2
Makói	Makó	25619	50,9
Marcali	Marcali	12575	38,3
Mátészalkai	Mátészalka	18749	27,3
Mezőcsáti	Mezőcsát	6578	42,9
Mezőkövesdi	Mezőkövesd	17995	39,5
Mezőtúri	Mezőtúr	19483	61,4
Mezőtúri	Túrkeve	10181	32,1
Miskolci	Miskolc	182408	64,8
Miskolci	Sajószentpéter	13343	4,7
Mohácsi	Mohács	19085	36,7
Monori	Gyömrő	13669	15,8
Monori	Monor	20975	24,3
Monori	Pilis	10721	12,4
Mórahalmi	Mórahalom	5550	21,2
Móri	Mór	14731	42,1
Mosonmagyaróvári	Mosonmagyaróvár	30424	41,9
Nagyatádi	Nagyatád	12065	42,2
Nagykállói	Nagykálló	10814	23,2
Nagykállói	Újfehértó	13657	29,3
Nagykanizsai	Nagykanizsa	52361	62,6
Nagykátai	Nagykátá	12865	21,4
Nyírbátori	Nyírbátor	13456	29,4
Nyíregyházai	Nyíregyháza	117002	81,9
Orosházai	Orosháza	32052	49,8
Oroszlányi	Oroszlány	20487	71,9
Ózdi	Ózd	39114	51,1
Paksi	Paks	20954	41,4
Pannonhalmai	Pannonhalma	4098	23,5
Pápai	Pápa	33583	52,4
Pásztói	Pásztó	10330	30,2
Pécsi	Pécs	159794	86,4
Pécsváradi	Pécsvárad	4104	30,8
Pilisvörösvári	Budakeszi	12793	16,3
Pilisvörösvári	Pilisvörösvár	12699	16,2
Polgári	Polgár	8418	56,7
Püspökladányi	Püspökladány	16126	30,6
Ráckevei	Dunaharaszti	16391	13,8
Ráckevei	Szigethalom	12643	10,6
Ráckevei	Szigetszentmiklós	24021	20,2
Salgótarjáni	Salgótarján	45210	64,5
Sárbogárdi	Sárbogárd	13461	50,8
Sarkadi	Sarkad	10929	42,7
Sárospataki	Sárospatak	14718	52,5
Sárvári	Sárvár	15651	42,1
Sásdi	Sásd	3570	22,9

Sátorajaujhelyi	Sátorajaujhely	18352	71,5
Sellyei	Sellye	3248	21,8
Siklói	Siklós	10384	26,7
Siófoki	Siófok	23460	63,2
Sopron–Fertődi	Sopron	55743	59,9
Sümei	Sümei	6847	41,6
Szarvasi	Szarvas	18563	57,7
Szécsényi	Szécsény	6580	32,1
Szegedi	Szeged	163699	81,4
Szeghalomi	Dévaványa	8986	20,6
Szeghalomi	Szeghalom	10201	23,4
Székesfehérvári	Székesfehérvár	104059	75,4
Szekszárdi	Szekszárd	35869	39,8
Szekszárdi	Tolna	12195	13,5
Szentendrei	Pomáz	14405	21,3
Szentendrei	Szentendre	22796	33,8
Szentesi	Szentes	31082	68,3
Szentgotthárdi	Szentgotthárd	9090	59,0
Szentlőrinci	Szentlőrinc	7265	45,7
Szerencsi	Szerencs	10213	22,3
Szigetvári	Szigetvár	11492	40,6
Szikszói	Szikszó	6062	30,9
Szobi	Szob	2960	22,6
Szolnoki	Szolnok	77248	63,3
Szombathelyi	Szombathely	81818	71,6
Tabi	Tab	4914	29,4
Tamási	Tamási	9830	22,7
Tapolcai	Tapolca	17914	47,8
Tatabányai	Tatabánya	72290	80,6
Tatai	Tata	24123	61,1
Téti	Tét	4113	21,2
Tiszafüredi	Kunhegyes	8601	20,8
Tiszafüredi	Tiszafüred	12197	29,5
Tiszaújvárosi	Tiszaújváros	17581	51,7
Tiszavasvári	Tiszavasvári	13654	35,5
Tokaji	Tarcal	3337	22,0
Tokaji	Tokaj	5155	34,0
Törökszentmiklósi	Törökszentmiklós	23145	49,7
Váci	Vác	33903	49,9
Várpalotai	Várpalota	21682	57,0
Vásárosnaményi	Vásárosnamény	9325	28,7
Vasvári	Vasvár	4705	30,6
Veresegyházi	Erdőkertes	5790	20,9
Veresegyházi	Veresegyház	10707	38,7
Veszprémi	Veszprém	61472	74,0
Zalaegerszegi	Zalaegerszeg	62079	58,4
Zalaszentgróti	Zalaszentgrót	7944	42,1
Zirci	Zirc	7445	33,4

3. táblázat Kistérség központok száma

Kistérség név	központ szám
Abai	0
Baktalórántházai	0
Balatonföldvári	0
Bodrogközi	0
Ibrány–Nagyhalászi	0
Mezőkovácsházai	0
Őriszentpéteri	0
Pétervásárai	0
Rétsági	0
Abaúj–Hegyközi	1
Adonyi	1
Ajkai	1
Aszódi	1
Bácsalmási	1
Bajai	1
Balassagyarmati	1
Balatonszemesi	1
Balatonfüredi	1
Balmazújvárosi	1
Barcsi	1
Bátonyterenyei	1
Békéscsabai	1
Bélapátfalvai	1
Berettyóújfalui	1
Bicskei	1
Bonyhádi	1
Budapest	1
Cellőmölki	1
Csengeri	1
Csongrádi	1
Csornai	1
Csurgói	1
Dabasi	1
Debreceni	1
Derecske–Létavértesi	1
Dombóvári	1
Dorogi	1
Dunaújvárosi	1
Edelényi	1
Egri	1
Encsi	1
Enyingi	1
Esztergomi	1
Fehérgyarmati	1
Fonyódi	1
Füzesabonyi	1
Gyöngyösi	1
Győri	1
Gyulai	1
Hajdúszoboszlói	1
Hatvani	1
Hevesi	1
Hódmezővásárhelyi	1
Jászberényi	1
Kalocsai	1
Kaposvári	1

Kapuvári	1
Kazincbarcikai	1
Keszthely–Hévízi	1
Kisbéri	1
Kiskőrösi	1
Kiskunfélegyházai	1
Kiskunhalasi	1
Kiskunmajsai	1
Kisteleki	1
Kisvárdai	1
Komáromi	1
Komlói	1
Körmendi	1
Kőszegi	1
Lengyeltóti	1
Lenti	1
Letenyei	1
Makói	1
Marcali	1
Mátészalkai	1
Mezőcsáti	1
Mezőkövesdi	1
Mohácsi	1
Mórahalomi	1
Móri	1
Mosonmagyaróvári	1
Nagyatádi	1
Nagykanizsai	1
Nagykátai	1
Nyírbátori	1
Nyíregyházai	1
Orosházi	1
Oroszlányi	1
Ózdi	1
Paksi	1
Pannonhalmai	1
Pápai	1
Pásztói	1
Pécsi	1
Pécsvárad	1
Polgári	1
Püspökladányi	1
Salgótarjáni	1
Sárbogárdi	1
Sarkadi	1
Sárospataki	1
Sárvári	1
Sásdi	1
Sátoraljaújhelyi	1
Sellyei	1
Siklósi	1
Siófoki	1
Sopron–Fertődi	1
Sümegi	1
Szarvasi	1
Szécsényi	1
Szegedi	1
Székesfehérvári	1

Szentesi	1
Szentgotthárdi	1
Szentlőrinci	1
Szerencsi	1
Szigetvári	1
Sziksói	1
Szobi	1
Szolnoki	1
Szombathelyi	1
Tabi	1
Tamási	1
Tapolcai	1
Tatabányai	1
Tatai	1
Téti	1
Tiszaújvárosi	1
Tiszavasvári	1
Törökszentmiklósi	1
Váci	1
Várpalotai	1
Vásárosnaményi	1
Vasvári	1
Veszprémi	1
Zalaegerszegi	1
Zalaszentgróti	1
Zirci	1
Csepregi	2
Ercsi	2
Gárdonyi	2
Gyáli	2
Hajdúböszörményi	2
Hajdúhadházi	2
Jánoshalmi	2
Karcagi	2
Kunszentmártoni	2
Kunszentmiklósi	2
Mezőtúri	2
Miskolci	2
Nagykállói	2
Pilisvörösvári	2
Szeghalomi	2
Szekszárdi	2
Szentendre	2
Tiszafüredi	2
Tokaji	2
Veresegyházi	2
Békési	3
Dunakeszi	3
Gödöllői	3
Kecskeméti	3
Monori	3
Ráckevei	3
Budaörsi	4
Ceglédi	4

4. táblázat A kistérségek közigazgatási székhelyének és a legnagyobb települése közötti eltérés

kistérségnév	székhely település		legnagyobb település		különbség
	neve	lakónépesség	neve	lakónépesség	
Budaörsi	Budaörs	24228	Érd	57209	32981
Ráckevei	Ráckeve	8912	Dunaharaszti	24021	15109
Nagykállói	Nagykálló	10814	Újfehértó	13657	2843
Adonyi	Adony	3823	Pusztaszabolcs	6373	2550
Kunszentmártoni	Kunszentmárton	9764	Tiszaöldvár	12068	2304
Derecske–Létavértesi	Létavértes	7218	Derecske	9285	2067
Aszód	Aszód	5972	Tura	8009	2037
Abaúj–Hegyközi	Gönc	2254	Abaújszántó	3422	1168
Fonyódi	Balatonlelle	5002	Balatonboglár	6076	1074
Baktalórántházai	Baktalórántháza	4272	Nyírmada	4751	479
Pétervásárai	Pétervására	2616	Recsk	3048	432
Pilisvörösvári	Pilisvörösvár	12699	Budakeszi	12793	94
Abai	Aba	4491	Seregélyes	4552	61

5. táblázat A magas külterületi népességű kistérségek

Kistérség név	Külterületi népesség aránya százalékban
Mórahalomi	36,52
Kisteleki	28,93
Kiskunmajsai	20,49
Kiskunfélegyházi	19,76
Csongrádi	17,82
Kiskunhalasi	17,79
Kecskeméti	17,35
Szarvasi	13,25
Ceglédi	11,74
Kiskőrösi	11,20
Hajdúhadházi	9,20
Veresegyházi	9,12
Nyíregyházi	8,87
Kunszentmártoni	8,75
Ercsi	8,50
Szentesi	8,34

Kunszentmiklósi	7,14
Hódmezővásárhelyi	6,76
Dabasi	6,47
Nagykállói	6,44
Sümegi	6,07
Szentlőrinci	5,93
Tamási	5,87
Szigetvári	5,83
Bácsalmási	5,73
Lengyeltóti	5,57
Szegedi	5,24
Mezőtúri	5,21
Békéscsabai	5,18
Mezőkovácsházai	5,01

6. táblázat A kistérségek településszerkezeti kategorizálása

KISTERSEGNEV	Kategória	Magas külterületi népességgel
Miskolci	1	
Szekszárdi	1	
Békési	2	
Budaörsi	2	
Ceglédi	2	
Dunakeszi	2	
Gödöllői	2	
Gyáli	2	
Hajdúböszörményi	2	
Hajdúhadházi	2	
Karcagi	2	
Kecskeméti	2	
Kunszentmártoni	2	
Mezőtúri	2	
Monori	2	
Nagykállói	2	
Pilisvörösvári	2	
Ráckevei	2	
Szeghalomi	2	
Szentendre	2	
Tiszafüredi	2	
Veresegyházi	2	
Csepregi	3	
Ercsi	3	
Gárdonyi	3	K
Jánoshalmi	3	
Kunszentmiklósi	3	
Tokaji	3	
Ajkai	4	K
Bajai	4	
Balassagyarmati	4	
Balatonfüredi	4	
Barcsi	4	
Bátonyterenyei	4	
Berettyóújfalui	4	
Bicskei	4	
Bonyhádi	4	
Celldömölki	4	
Csornai	4	
Dombóvári	4	
Dorogi	4	
Edelényi	4	
Egri	4	
Gyöngyösi	4	
Győri	4	
Hatvani	4	
Hevesi	4	

KISTERSEGNEV	Kategória	Magas külterületi népességgel
Jászberényi	4	
Kalocsa	4	
Kaposvári	4	
Kapuvári	4	
Kazincbarcikai	4	
Keszthely–Hévízi	4	
Kiskőrösi	4	
Kiskunfélegyházai	4	
Kisvárdai	4	
Komlói	4	
Körmendi	4	
Kőszegi	4	
Makói	4	
Marcali	4	
Mátészalkai	4	
Mezőkövesdi	4	
Mohácsi	4	
Móri	4	
Mosonmagyaróvári	4	
Nagyatádi	4	
Nagykanizsai	4	K
Nagykátai	4	
Nyírbátori	4	
Ózdi	4	K
Paksi	4	K
Pápai	4	K
Pásztói	4	K
Pécsi	4	K
Püspökladányi	4	
Salgótarjáni	4	
Sarkadi	4	
Sárospataki	4	
Sárvári	4	
Sátoraljaújhelyi	4	
Siklósi	4	
Sopron–Fertődi	4	
Szegedi	4	
Székesfehérvári	4	
Szerencsi	4	
Szigetvári	4	
Szolnoki	4	
Szombathelyi	4	
Tapolcai	4	
Tiszaújvárosi	4	
Váci	4	
Veszprémi	4	
Zalaegerszegi	4	
Balmazújvárosi	5	
Békéscsabai	5	K
Budapest	5	

KISTERSEGNEV	Kategória	Magas külterületi népességgel
Csongrádi	5	
Dabasi	5	
Debreceni	5	
Dunaújvárosi	5	
Esztergomi	5	
Gyulai	5	
Hajdúszoboszlói	5	
Hódmezővásárhelyi	5	
Kiskunhalasi	5	
Kiskunmajsai	5	
Komáromi	5	
Nyíregyházai	5	
Orosházai	5	
Oroszlányi	5	
Sárbogárdi	5	
Siófoki	5	
Szarvasi	5	
Szentesi	5	
Tatabányai	5	
Tatai	5	
Tiszavasvári	5	
Törökszentmiklósi	5	
Várpalotai	5	
Abaúj–Hegyközi	6	
Balatonalmádi	6	
Bélapátfalvai	6	
Csengeri	6	
Csurgói	6	
Derecske– Létavértesi	6	
Encsi	6	
Fehérgyarmati	6	
Fonyódi	6	
Füzesabonyi	6	
Kisbéri	6	
Lenti	6	
Letenyei	6	K
Pannonhalmai	6	
Pécsváradi	6	
Sásdi	6	
Sellyei	6	
Sümegi	6	
Szécsényi	6	
Szentgotthárdi	6	
Szentlőrinci	6	
Sziksói	6	
Szobi	6	
Tabi	6	
Tamási	6	
Téti	6	

KISTERSEGNEV	Kategória	Magas külterületi népességgel
Vásárosnaményi	6	
Vasvári	6	
Zalaszentgróti	6	
Zirci	6	
Adonyi	7	
Aszódi	7	
Bácsalmási	7	
Enyingi	7	
Kisteleki	7	
Lengyeltóti	7	
Mezőcsáti	7	
Mórahalmi	7	
Polgári	7	
Baktalórántházai	8	
Balatonföldvári	8	
Bodrogközi	8	
Ibrány–Nagyhalászi	8	
Mezőkovácsházai	8	
Őriszentpéteri	8	
Pétervásárai	8	
Rétság	8	
Abai	9	